

от сайта <https://otzvuk.bg/>

Достолепният учител

Очерк за преподавателя по математика в ППМГ "Васил Левски" - Смолян, Желязко Домбашов

Георги Гривнев - 05.04.2020

[Facebook](#)[Twitter](#)[LinkedIn](#)[Pinterest](#)

Желязко Домбашов

Не познавам по-добри преподаватели по математика в легендарната Райковска гимназия „Васил Левски“ от Стоян Попратилев, чийто възпитаник съм и аз през шестдесетте години, и от Желязко Домбашов, учител четири десетилетия наред в по-ново време. И не зная защо си спомних за оня чешки спортист, копиехвъргача Ян Железни, който извоюваше и защитаваше олимпийските си и световни рекорди. Може би личното име на Домбашов ми подсказваше подобна аналогия.

Малка Арда (Старо село) е родното място на емблематичния математик. Изкачиш ли се на срещния баир, ще забележиш – селото е разположено по височината във формата на триъгълник. Покривите на най-горните къщи повдигат и небето, а пътят в основата на триъгълника, който се извива и ту се скрива, ту се появява, подpira темелите, за да са по-здрави. Значи – родопчанинът се стреми към върха, който му взема дъха, и към далечината, която му изцежда потта.

Бащата Марин, предприемчив човек, доживял до деветдесет години, седемдесет е дърводелец. От село Славейно до село Баните няма къща, която да не е прогледнала с негов прозорец, и с негова врата, която да не се е отваряла и за близък, и за далечен гост. Когато обработваше дървото, Марин сякаш разговаряше с него. И затова дървото му се поддаваше, защото усещаше топлата ръка на майстора, а там, където се появяваше чеп, Марин му се молеше да прилича или на око, или на бенка, сякаш е белег на живо същество. И инструментите си майстореше. До старата си къща изгради домашна пещ и

печеше хляб, фурните – големи колкото кръг, образуван от две ръце. Накрая бутна старата къща и сам издигна нова. Сам я измаза, сам налепи плочките, сам накова дюшемето...Когато тури и последната керемида, каза:

– Желязко, тая къща е за тебе!

Милена, майката, будна планинка, макар че беше учила до седми клас. Сърцата, амбициозна, щедра. С една дума, оперена жена. На 32 години беше избрана за делегат на Отечествения фронт в София. Малка Арда тънеше в мрак, нямаше електричество. А съседните села светеха – да ти е драго да погледнеш вечер към тях. Беше 1956 година. Милена заедно с местни жени се вдигнаха и заминаха за столицата не на протест, както сега му казват, а да възнегодуват срещу една несправедливост. И право в Министерския съвет, при отговорните фактори.

– Ние пристигнахме тук от Родопската планина. Но не за да видите черните ни очи, а защото е тъмно в малкото ни селце. И няма да си тръгнем, докато не разпоредите техниците да пуснат електричество по жиците. А ние ще помогнем с доброволен труд...

И резултатът не закъсня. След броени дни дойдоха техници, изправяха се стълбове за проводниците и по тях потече виделото, което изпълни всяка къща.

...И ако за наследствената взаимозависимост има поговорка: „От трендафил трън и от трън трендафил.“, в случая важи перефразата: „От трендафил роза и от роза еделвайс.“

На квартира у тях живееха учители, които веднага забелязаха не само природните дадености на Желязко, но и неговия порив и любознателност. Желязко трябва да учи по-нагоре, повтаряха те, макар че родителите бяха убедени в тая необходимост.

Имаше гимназия и в Петково, и в Чепеларе, но родителите се вслушаха в съвета на учителите, които препоръчаха Родопския пансион в Пловдив, станал майка на децата от планината. Колективът на пансиона посрещна поредния випуск с топли грижи, но и с изисквания. Учета ги на ред и хигиена, на желязна дисциплина, на полезни навици, на всичко онова, което ще им е полезно в бъдеще. Приет в Политехническата гимназия „Димитър Благоев“, на Желязко му бе и тъжно – как ще се раздели с баща си, който трябваше да се върне? Непознат град, чужди хора, нямаше ли да се чувства самотен, пък имаше и комплекси с родопския диалект. Но постепенно свикна – сближи се със съучениците си, опозна възпитателите, сред които бе и завършилият духовната семинария, но разпопен свещеник Кръстьо Вълев. Той е строг – държи учениците да подготвят добре уроците си за следващия ден.

– До село пътувах три пъти в годината – за Нова година, за априлската и лятна ваканция – разказва Желязко Домбашов. – Автобус тогава имаше само от Пловдив до Смолян и обратно. Веднъж, беше пролет, вече в девети клас, слязох от рейса в село Соколовци и оттам поех по стръмна пътека, с надежда вечерта да се прибера в Малка Арда. Когато стигнах върха и започнах да слизам, разбрах, че вместо към село Виево, през което минаваше пътят ми, съм отишъл в село Бостина. Добри хора ме прибраха, нахраниха ми, при тях пренощувах и сутринта се отправих към Малка Арда. Друг път слязох в кв. Устово. Нямаше билети за село и с един войник, в отпуск, решихме да тръгнем пеша. Беше в края на март. До върха над Петково пътят бе лесно проходим, но на слизане целият бе в сняг. Потъвахме в преспи, дълбоки до гърдите. Запалихме огън да се сгреем, но обувките се напълниха с вода. Премръзнали, към полунощ стигнахме първите къщи на Петково. Не можехме да продължим. И там ни приеха добри хора, при които се стоплихме и преспяхме, а на сутринта рано поехме за родната Малка Арда. Балканджиите не оставят пътника на сняг и без хляб.

В Родопския пансион Желязко Домбашов имаше и своите приключения, своите „бягства“ към музиката и актьорството. Самодеецът Домбашов излизаше на сцената с оперетата „Шибил“ – представленията са в Пловдив и Смолян. В осми клас бе включен и в духовата музика, като свиреше на всички инструменти, а по празници оркестърът минаваше по главната улица от пощата до халите. Хората спираха и се струпваха, слушайки мелодиите и загледи в стройните редици на възпитаниците на най-старата гимназия в Южна България.

Но от тия „бягства“ той все се завръщаше към математиката. В гимназията предаваха най-добрите учители на града.

– Един ден по време на класна работа по геометрия учителката Такева каза, че който реши дадените задачи и още една допълнително, ще му пише отличен за година. Амбицирах се много – споделя Желязко Домбашов. – До края на часа оставаха пет минути. Вдигнах ръка: „Другарко, аз ги реших.“ Учителката се усмихна без особен възторг: „О, колко математици имаме!“ И сега си спомням задачата – да се намери лицето на триъгълник по страна и медианите към другите две страни. „Готов съм, получих 20.“ Учителката се смути и изненада. Приблужи се бързо до мен и като провери, че решението е вярно, ми постави отличен за годината.

В десети клас, ако никой не можеше да реши някоя задача, учителката се обръщаше към Желязко да излезе и я реши. В движение четеше условието и решаваше задачата.

Желязко Домбашов не мислеше за първите победи, за първите сладки победи, които бележат пътя на талантливия математик. Усетил това, което му се удава, той се записва в школите по математика при Георги Паскалев и при проф. Тагамлици. Със самочувствие, подплатено със знания, се включва в олимпиади. Класира се на второ място в Пловдивски окръг по математика на подборния кръг за международна олимпиада, но за съжаление не можеше да участва, тъй като му предстоеше матура по български език. В 11 клас му възложиха да води консултации по математика на по-слаби ученици.

– Всичко това ме насочи към математиката – признава Домбашов.

Искрите предизвикват пламъци, пламъците се разгарят в буен огън. А огънят не знае какво е угасване и превръщането му в пепел. С тънките езици на високите си пламъци той ще се стреми към звездите, към високите звезди, а те, непозовани и далечни, ще слизат, за да го приближават до себе си, единствено до себе си...

Най-хубавите години, студентските, най-романтичните, макар и най-бедни. И с оня известен страх от големия град с шума на трамваи и тролеи, дори със синдрома на провинциалиста, че там, в столицата, ще изглежда недоद्याлан, смутен, по-нисък от най-ниските клони на софийските кестени...

За Желязко Домбашов преходът е по-плавен, защото идва от Пловдив. Но без колебание, че ще продължи образованието си с математика. Ще спи на Централна гара, докато подаде документите си и докато си намери квартира. Приет е в математическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. И всичко се нарежда – и с квартирата, и със стипендията, и с бригадата... Започват лекции и упражнения. Тогава няма и учебници, та Желязко разчита на записки. „Академичните стандарти на университета бяха много високи.“, спомня си Желязко Домбашов. Първият изпит взема с отличен и това е първото кръщение, от което той няма да отстъпи. И няма да спре да се възхищава от педантичността на акад. Петканчин, от принципността на проф.

Тагамлицки, от талантливото преподаване на аналитична механика на проф. Долапчиев...

Сред студентите се говори как веднъж проф. Тагамлицки се возел в трамвая и при всяко подканване на кондуктора той оставял 2 стотинки – толкова е цената на билета на тепсията пред кондуктора. На втория или третия билет един негов студент се обадил: „Професоре, вие вече си купихте билет.” Без да отмества погледа от точката, в която се беше втренчил, професорът бръкнал в джоба си, извадил от калъфчето картата си и рекъл: „Карта”.

Желязко Домбашов не се задоволява само с усвояване на знанията по математика. Посещава курсове по английски език и за любители-шофьори, както и школа по модерни танци. Дори изучава стенография, за да записва бързо лекциите.

– През лятото на 1964 година бяхме на бригада в ТЕЦ „Марица-изток -2”. Аз бях командир на 200 студенти. Отливахме бетон и карахме чакъл с вагонетки при много големи жеги. Налагаше се да работим сутрин от 5 до 9 часа, а вечер от 15 до 20 часа. Живеехме на палатки, които винаги бяха вдигнати догоре. – разказва Желязко Домбашов. – А през есента на 1965 година бях командир на студентите от първи курс по математика в с. Кирилово, Старозагорско, за бране на грозде. В бригадата беше и част от бъдещата група „Щурците” с ръководител Петър Гюзелев...”

Желязко Домбашов е избран за заместник – секретар на Вузовския комитет на ДКМС при Софийския университет. Поради обществените му ангажменти ректорът на университета му разрешава перманентна сесия, но той никога не се възползва от тази привилегия.

След успешно положен държавен изпит през юни 1967 година Домбашов се дипломира. И не без гордост, не без оправдана гордост той ще заяви, че „през време на цялото следване не съм късан на нито един изпит, нито пък някой съм отлагал.”

Студентските години затова са толкова хубави, защото бързо преминават, защото дълго носиш романтичните пориви на младостта, които или ще се разбият в бита на трудовата дейност, в груб прагматизъм или несъвместими взаимоотношения, но може и да се извисят в професионално усъвършенстване, в духовен полет и в хармония със себе си и с обществото.

Желязко Домбашов тръгва по втория. Най-чистият, възможно най-добрият, този, който ще му носи дълбоко удовлетворение и душевен покой.

С диплома в ръка Желязко Домбашов щеше да се запъти към Бургас. Защо планинците обичат морето, а моряците – планината? Представителката от Смолян, която отговаря за разпределението на младите специалисти, му прави примамливи предложения – ще му осигури място в Учителския институт и жилище. Но и двете обещания остават неизпълнени.

През есента на 1967 година Домбашов започва работа в Райковската гимназия „Васил Левски.” И е учител в нея четиридесет и две години.

-Гимназията стана част от мене, но и аз съм част от нея. Много труд и амбиция трябваше да положи, за да се утвърдя. В училището бяха работили математиците Димитър Велков, Стоян Попратилов, Геро Геров, сем. Рулеви, Милкини и други. Всеки урок подготвах много задълбочено. Не можех да си позволя да бръщолева пред децата. През годините, прекарани в гимназията, изнесох стотици открити уроци. На много от тях присъстваха директори, инспектори, та даже и министри на просветата.

Желязко Домбашов описва методическата си дейност в доклади и статии, които публикува в различни списания. Целта му е да научи учениците да мислят, да търсят

рационални решения на задачите. След две години е определен да преподава програмиране и числени методи в гимназията. Домбашов е научен ръководител на Клуба за развитие на научно-техническото творчество на младежта – в кръжока по приложна математика се изработват 12 експоната. Обзавежда кабинет по математика, в който се изработва Справочник по математика с 243 формули. В гимназията се изгражда и завод „Електрон“, в който учениците произвеждат контактни елементи. Без негово желание е назначен за директор на гимназията. Но това не значи, че спира да работи. Тогава се създава Учебно-професионален комплекс. Разкрива се и видеоинформационна система. Гимназията укрепва и участва в национални конференции по математика, както и на международен конгрес по математика в Будапеща.

Професионалният път е белязан с постоянен труд. Разбира се, нищо не пада от небето даром, освен падащите звезди.

Желязко Домбашов организира курсове и школи, в които участват стотици ученици. Много от тях кандидатстват с математика и стават икономисти, физици, математици и пр., които се реализират успешно. Дамян Боюклиев, представил се отлично на национална олимпиада по математика, е приет в Математическия факултет на Софийския университет без приеман изпит. Сега живее и работи в Лондон. И всички си спомнят с добро за преподавателя – с щедро сърце и всеотдайност Желязко Домбашов. Възпитаниците не пестят суперлативите си.

Филип Спасов: „Респект! Огромен късмет бе, че имахме такива учители!”

Венцислав Касъмски: „Желязко Домбашов е с най-голям принос за нашето ”напред”.

Бени Маринова: ”Най-добрият математик, човек и приятел.”

Стела Гиркани: „Г-н Домбашов, благодарим ви, че сте един от най-забележителните учители, които ще живеят завинаги в умовете и сърцата на учениците...”

Домбашов получава и своето обществено признание. Носител е на първи клас квалификация, на почетното отличие на МНП „Неофит Рилски“, през 2008 година е обявен за Учител на годината, носител е на орден „Кирил и Методий“, на Златен плакет на община Смолян и др. Признанието си е признание. Но обичта на възпитаниците, на техните родители и близки най-много топли сърцето на преподавателя. И нещо много важно – той е от тия достолепни родопчани, който може да гледа хората в очите и в полето на честта да крачи с високо вдигната глава.

Желязко Домбашов се пенсионира, но има ли пенсиониран орел? И продължава да предава знанията си... До оня ден, когато заминава за родната Малка Арда, за да плати данъците си. А през нощта съпругата Кичка сънува, че държи в ръката си запалена свещ, със запалени свещи наоколо са и много хора. Как да разчита символиката? Не споделя съня си с Желязко – сън не се разказва, а се забравя! Между Виево и Малка Арда леката кола се поднася и пада в дерето, на крачка от реката. Спира по таван на земята. Изпада за малко в несвяст, след което идва на себе си. Добри хора се притичват на помощ, а Домбашов ги спира: „Не ме премествайте, да изчакаме Бърза помощ.” Следват

операции, дълго лечение, рехабилитация... Неотлъчно до него са съпругата, дъщерята и синът, зетят, всички близки...

А аз отново си спомням за неблизкото минало, когато телевизионната камера показва железния копиехвъргач, оня незабравим спортист, който със сетни сили изхвърля копието, което лети, стига зенита си, описва дъга и се снишава, докато забиеш клюна си в земята. И Желязко Домбашов оприличавам на Ян Железни, но в полето на математиката, чието копие се издига толкова високо, че не се наклонява и забравя да пада, а пронизва облаци и въздушни течения, устремява се към неподозирани небеса, към безкрая...